

כיכר העיר המרכזית

אתה עומד בכיכר העיר טרזין. בתקופת הגטו היה אזור זה מחוץ לתחום ליהודים, פרט לעובדי בית המלאכה לייצור ארגזים לעבא הגרמני, ששכן בצריפים שהוקמו על הכיכר. בעת מבצע הייפוי לקראת ביקור משלחת הצלב-האדום שתלו היהודים דשא, בפקודת הגרמנים. הרחובות והבתים בתוואי המתוכנן לביקור המשלחת קורצפו, נפתחו חנויות ושוקמו אולמות ובית ילדים

רקע:

על-מנת להבטיח את הצלחת הביקור של משלחת הצלב-האדום, הכריזו הנאצים על מבצע "ייפוי הגטו". הייפוי התחיל בסוף שנת 1943 והושלם ב-23 ביוני 1944, עם מימוש הביקור. לשם התרמית נבנה מעון ילדים חדיש מעץ וזכוכית, ובו מיטות חדשות, מקלחות צמודות ומגרש משחקים עם בריכת מים. ברחובות נתלו שלטים מצוירים. המגורים בקומות הקרקע לאורך המסלול של הוועדה סוידו, כדי שמבט חטוף בעד החלונות לא יגלה כל זווהמה. כיכר העיר, שהיתה עד כה סגורה בפני האסירים, נפתחה, ודשא ענק נשתל בה עם מעגל ורדים במרכזה. מסביב לכיכר הוקמו חנויות עם חלונות ראוה מסוגננים היטב, בתי-קפה וסככה לתזמורת הטיילת, אשר הנעימה בניגנתה לעוברים-ושבים. במהלך מבצע הייפוי נמשכו הגירושים למזרח, על-מנת לדלל את אוכלוסיית הגטו ולסלק מתוכה חולים ונכים. 7,500 יהודים נשלחו לבירקנאו, שם הוחזקו במחנה המשפחות, כדי שאפשר יהיה, אם יתעורר הצורך, להוכיח שהיהודים שנשלחו למזרח עודם בחיים. גטו טרזין הוצג בפני המשלחת כמחנה קבע. לאחר הביקור, כשהתברר לגרמנים שאין צורך בהצגה נוספת, חיסלו את מחנה המשפחות בבירקנאו.

הביקור:

ב-23 ביוני 1944 הגיעה הפמליה הכבודה ובה נציגי הצלב-האדום הבינלאומי מז'נווה ושני נציגי הצלב-האדום הדני, נציגי משרד החוץ הגרמני ונציגים מהפרוטסטנטראט. הביקור נמשך כמה שעות. כאילו במקרה פגשה המשלחת קבוצה של עובדות חקלאיות שזופות עוברות ברחוב, במקרה בזמן הביקור ילדי המעון אכלו, ובעת חלוקת האוכל שאלו: "דוד ראם, היום, שוב נותנים לנו סרדינים?". האורחים נכחו בין היתר בהצגת האופרה "ברונדיבר" ועוד קונצרטים. הוועדה כמובן לא ראתה את הצפיפות במגורי האסירים, את מגורי הזקנים המזוהמים, את הרעב והחולי שבגטו. גם כרססת הטרנספורטים ואלפי קופסאות האפר "נחסכו" ממנה. בדו"ח שלה תיארה המשלחת את טרזין כמקום חיים סביר, העיר נקייה והתושבים אינם סובלים מתת-תזונה. מבצע הרמייה הצליח.

כיום ניתן לראות בפינת הכיכר הצפונית את מה שהיה פעם בית-קפה, כיום "בזאר", ומה שהיה פעם חנות נעליים, היום איטליז.

בזמן הגטו שימשה החנות למגורי אסירים ובזמן ביקור הצלב האדום, הפכה לתנות דמי. המקום נשומר כפי שהיה בזמן המלחמה.

בית קפה:

בבית הקפה, שנפתח באותה עת שנפתחו בתי המסחר, וכמוהם היה גם הוא מחזה היתולים, ניגנה תזמורת ג'אז. לפני הצהרים התחממו שם הזקנים. אחרי שעות העבודה ישבו בבית הקפה אותם המאושרים מבין העובדים שזכו לתלוש כניסה (המקום היה קטן והכניסה היתה רק לפי תלושים). במחיר שתי קרונות של הגטו יכולת לקבל שם תחליף-קפה או תה-עשבים, מוגש בלוויית בת-צחוק של המלצרית, הכל מומתק בסאכארין.

עדותו של קארל הופר שהשתתף בהסרת הביקור:

"... בגומ הביקור, בא הקסט נעלם באמה מהיותו בה הופיע. גמאורג הטיילת כבר לא נגנה בכיכר, לאיש לא נתן לשבת על הספסלים וכל העמדת הפנים של הרואה גמרה והפכה ליום-יום האפור של טרזין. גמרו האכאוק, היעב והמאות. בעקבות הביקור הפיק אשרד ההסברה הנאצי סרט גמאולה. בגומ ההסרטה שוב לא היה צורך בניצבים שהשגתו בו נשאלו אהם גמאו: הם נשאלו לאי הגב בכירקנאו. האידיים המוקים, שצולמו באהבה רבה בא -כך, שאלו אף הם בגייהם."

אלפרד קנטור

נקודות לדיון ולמחשבה:

★ ה"יפוי", מערך ההטעיה הכולל שהגרמנים הפעילו על יהודי גטו טרזין ועל העולם כולו.

האתר נמצא בדרום-מזרח העיר, ברחוב Fucik, לא הרחק מ"שער המים העליון"

מבשלת השיכר לשעבר. מכון החיטוי הוקם על-ידי מחלקת הבריאות בגטו על-מנת לבער את הכינים, שסכנתן בכך שהן מעבירות את חיידקי הטיפוס. בין כתלי המכון אירעה הטרגדיה של ילדי ביאליסטוק, עליה יסופר להלן.

ספרה של רות בונדי, אדלשטיין נגד הזמן:

"בסוף אוגוסט 1943 הגיעה לתחנה של טרזין רכבת קטנה, דלתותיה נשארו נעולות וקול לא נשמע מתוכה. רק בלילה הובאה שיירת ילדים שגופם גוף פעוטות ופניהם פני זקנים, לבושי סחבות, קרעי בגדים של מבוגרים, דרך הרחובות השוממים למכון החיטוי.

כאשר ראו הילדים את המיתקנים, את השלטים "רעל" ו"זהירות", פרצו בזעקות אימים, נצמדו זה לזה, ניסו לברוח, הגדולים דחפו את הקטנים ראשונים אל מתחת למקלחות. אחרים קראו "לא! לא! גז! גז!". חיטוי הילדים, שהיו אכולי כינים, נעשה בנוכחות ובפיקוח מפקד המחנה ואנשי האס-אס, וזאת כדי למנוע כל שיחה בין הילדים ויהודי הגטו, עובדי תחנת החיטוי. כשהילדים הגיעו אל החדרים בהם נעשה חיטוי הבגדים בגז הם לא רצו לציית לפקודת הגרמנים וסירבו ולהיכנס לתחנת החיטוי ולמקלחת הסמוכה. עובדי התחנה לא הבינו את פשר אימתם. אחד מעובדי התחנה הצליח למשוך ילד מן הגדולים יותר לפינה, ושם סיפר לו הנער ביידיש, שהם באים מגטו ביאליסטוק, שמשפחותיהם נורו לנגד עיניהם ואחרים הובאו למקום שעליו התנוסס שלט "בית מרחץ" ושם הומתו בגז. מי ששוחח עם הילדים לא מיהר לספר, ואילו המעטים שנודע להם הסיפור פירשו את העניין התמוה של מוות בגז בהסבר הגיוני משלהם. הילדים נרגעו רק אחרי שעובד הראה להם, שמהמקלחות זורמים מים ויש יציאה מהמקלחת מן הצד השני. אחרי החיטוי הועברו הילדים לצריפים מחוץ לחומות, והוטל איסור להתקרב אל הצריפים הללו. השמועה אמרה כי הילדים נועדו להחלפה באזרחים גרמנים ופניהם לארץ ישראל. אל ילדי ביאליסטוק הלכו טובי המדריכים של תנועת הנוער הציונית: הרי היה זה אתגר להחזיר את הילדים המבוהלים אל החברה האנושית, אל מוסר וערכים. עיסקת החליפין לא יצאה לפועל, ויום אחד הועמסו הילדים על קרונות ונשלחו יחד עם המבוגרים שטיפלו בהם לבריקנאו, למות בתאי הגז.

◆ נקודות לדיון ולמחשבה:

★ מציאות והטעיה, מה השפעתן על התנהגות ילדי ביאליסטוק?

